

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

MODERN TRENDS IN DEVELOPMENT OF STARTUPS: DOMESTIC AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

УДК 334.025

Дрималовська Х.В.

к.е.н., асистент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національний університет
«Львівська політехніка»

Жигадло О.І.

студент
Національний університет
«Львівська політехніка»

Drymalovska Khrystyna

National University "Lviv Polytechnic"
Zhyhadlo Oleksandra
National University "Lviv Polytechnic"

У статті розглянуто специфічні риси стартапу, визначальні елементи успіху імплементації інноваційної бізнес-ідеї, з одного боку, та найбільш поширені причини невдач, з іншого боку. Дослідження висвітлює особливості етапів життєвого циклу цього виду організації підприємницької діяльності. Також на основі провідних світових індексів визначено передумови розвитку стартапів у міжнародній спільноті та в Україні, окреслено загальні закономірності їх функціонування. На основі статистичних даних виявлено найбільш перспективні напрями господарської діяльності, в межах яких для цього типу фірм існують можливості реалізації підприємницького потенціалу. Також досліджено найновіші стартапи у світі та в Україні, виявлено засади їх успішного функціонування та можливості покращення загального інвестиційно-інноваційного клімату в країнах базування. Виокремлено основні особливості розвитку стартапів у світі загалом та Україні зокрема.

Ключові слова: стартап, бізнес, венчурний капітал, міжнародні інвестиції та інновації, перспективи стартапів, міжнародний стартап.

В статье рассмотрены специфические черты стартапа, определяющие элементы успеха имплементации инновационной бизнес-идеи, с одной стороны, и наиболее распространенные причины неудач, с другой стороны. Исследование освещает особенности этапов жизненного цикла этого вида организации предпринимательской деятельности. Также на основе ведущих мировых индексов определены предпосылки развития стартапов в международном сообществе и в Украине, определены общие закономерности их функционирования. На основе статистических данных выявлены наиболее перспективные направления хозяйственной деятельности, в рамках которых для этого типа фирм существуют возможности реализации предпринимательского потенциала. Также исследованы новейшие стартапы в мире и в Украине, выявлены основы их успешного функционирования и возможности улучшения общего инвестиционно-инновационного климата в странах базирования. Выделены основные особенности развития стартапов в мире вообще и Украине в частности.

Ключевые слова: стартап, бизнес, венчурный капитал, международные инвестиции и инновации, перспективы стартапов, международный стартап.

The article investigates the specific features of the startup, identifies the elements of successful implementation of the innovative business idea on the one hand and the most common causes of failure on the other. The study highlights the peculiarities of the stages of the lifecycle of this type of entrepreneurial activity. Also, based on the leading world indexes and ratings (Global Innovation Index, The Global Startup Ecosystem Ranking), the preconditions for the development of startups in the international environment and in Ukraine is determined, and the general regularities of their functioning are outlined. Based on statistical data, the most perspective fields of economic activity for the implementation of entrepreneurial potential are discovered. This paper also explores the latest startups in the world and in Ukraine, identifies the principles of their successful functioning and the possibilities of improving the overall investment and innovation climate in the home countries. The main areas of implementation of startups within the leading business centers are revealed as well. The following priority areas for the implementation of innovative business ideas are described in detail: Artificial Intelligence, Blockchain, Advanced Manufacturing and Robotics, Agtech. The article highlights the main features of the development of startups in Ukraine: dependence on foreign investment, the use of information and computer technologies, the availability of venture funds and investment attractiveness of the country as a whole. The most well-known Ukrainian startups that have gained international recognition, and the problems solved with the products of these firms are described. The article explores the effectiveness of introducing startups by identifying areas of public life where innovation is involved, and whether they satisfy consumers' demand. The main features of development of startups in the world and Ukraine are outlined. The general tendencies and regularities of development of startup projects are described. The growing, stable and regressive spheres of introduction of startups in the world are presented.

Key words: startup, business, venture capital, international investments and innovations, prospects for startups, international startup.

Постановка проблеми. В українському економічному середовищі стартапом прийнято називати суб'єктів малого підприємництва, функціонування яких пов'язане з нововведеннями, покликаними покращити реальні умови життя людей. Непередбачуваність успішності маркетингових стратегій підприємств, розвинена конкуренція та мінливість соціально-політичного становища країни є визначальними проблемами впровадження цього типу господарської діяльності. Сфера стартапів та венчурного бізнесу потребує детального дослідження задля виявлення перспективних способів їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей розвитку стартапів відображено в працях таких науковців, як С. Бланк,

Б. Дорф [1], Е. Райз [2], Б. Купер, П. Власковіц [3]. Прикладні аспекти втілення в життя стартапів досліджують переважно іноземні науковці-підприємці, наприклад Т. Браун [4], Б. Хоровіц [5], Р. Хоффман [6]. З огляду на актуальність означеної проблематики, активізується дослідницька діяльність українських економістів, таких як Є. Чазов, М. Кравченко, М. Мальчик.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні сучасних світових тенденцій розвитку стартапів в українських реаліях економічного життя та на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення стартап-індустрії відбувається через створення компаній, які пропонують для

вибраної цільової аудиторії інноваційні товари, технології чи послуги. Позитивною особливістю таких новостворених структур є їх здатність динамічно розвиватися, швидко адаптуватися до мінливого ринкового середовища. У створенні таких компаній беруть участь насамперед особистості з креативним мисленням та високим адаптаційним потенціалом. До негативних особливостей стартап-компаній можна віднести відсутність чіткої організаційної структури управління, високий інвестиційний ризик, обмежений рівень ресурсів.

Морган Браун виділяє такі послідовні фази життєвого циклу (рис. 1) стартапу:

- 1) визначення проблеми та способів її вирішення;
- 2) створення моделі мінімально життєздатного продукту;
- 3) пошук цільового ринку та дослідження перспективних клієнтських каналів;
- 4) розширення;
- 5) зрілість.

На кожній стадії визначаються мета, первинні та вторинні цілі, мінімальний набір обов'язкових завдань та бажаних результатів. Згідно з чітко сформульованими критеріями успішності на кожному етапі можна охарактеризувати ефективність діяльності бізнесу [7].

Опишемо більш детально вищезазначені фази життєвого циклу стартапу [7]. Перша стадія життєвого циклу стартапу вимагає чіткого формулювання проблеми, ідентифікування основних способів її вирішення та вибору найбільш прийняттого плану дій. Друга стадія передбачає створення мінімально життєздатного продукту з найменшими затратами часу та капіталу, а також оцінюванням обсягу попиту та вивченням особливостей клієнтів задля мінімізації ризиків. Третя стадія життєвого циклу стартапу визначає відповідність товару чи послуги умовам ринку на основі зворотного зв'язку з урахуванням вивчення обізнаності споживачів

з місією товару. Під час цього етапу відбувається сегментація ринку задля вивчення потреб споживачів. Для четвертої стадії розширення є характерним збільшенням чисельності командних гравців через набір фахівців з глибоким досвідом у тій чи іншій галузі. На цьому етапі важливо задокументувати зроблені кроки, які привели до успіху, оскільки стадія розширення є найбільш тривалою та нерідко наслідком трансформації стартапу в цілісну бізнес-екосистему. П'ята стадія вимагає постійного вдосконалення підприємства на основі інвестування в команду, пошуку резервів зменшення собівартості продукту тощо. Ця стадія життєвого циклу орієнтована на пошук способів розширення стартапу за кордон. Такі компанії, як «Facebook» та «LinkedIn» у межах цього етапу шукали можливості інтернаціоналізації бізнесу та розробляли стратегії локалізації в зарубіжних країнах.

На підставі аналізу особливостей фаз життєвого циклу стартапу, згідно з Морганом Брауном, визначальними елементами є ідея, персонал, комунікації, стратегія [7]. В основу забезпечення життєздатності стартапу покладено ідею, для якої характерною є не лише наявність інноваційної складової, але й можливість оцінювання потреб споживачів. У започаткуванні стартапу провідну роль відіграють не досвід та освіта засновників, а їх особистісні якості та характер. На думку Дж. Коллінза [8], ключова роль та відповідальність відводиться лідерам, які прагнуть до успіху компанії, а не до особистого визнання. Також лише за умов сформованої команди підприємства можна визначити вектор розвитку й стратегію суб'єкта господарської діяльності. Важливе місце в імплементації стартапу посідають комунікації. Завдяки налагодженому зворотному зв'язку зі споживачами та партнерами можна усунути можливі ризики проекту, залучити зовнішні джерела фінансування, досягнути ефективності діяльності. Такий елемент, як стратегія, є визна-

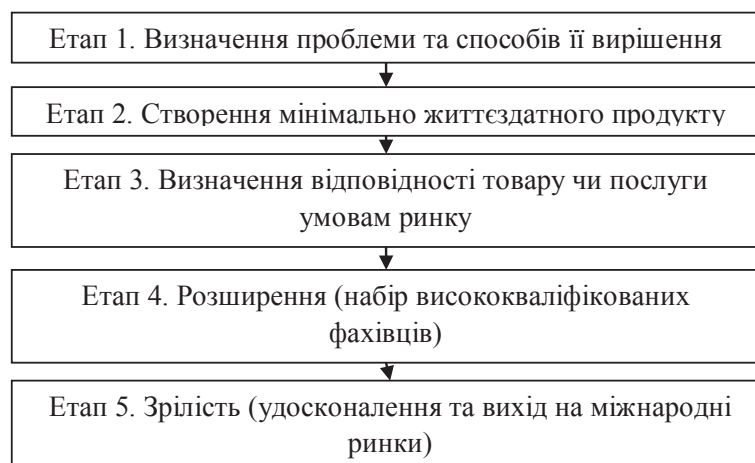


Рис. 1. Життєвий цикл стартапу

Джерело: розроблено автором на основі [7]

чальним упродовж усього життєвого циклу стартапу. Розроблення стратегії охоплює оцінювання масштабів проекту, запровадження ефективної цінової політики задля максимізації прибутку підприємства.

Згідно з дослідженням, проведеним «СВ Insights» [9], найбільш поширеними причинами невдалої імплементації стартапів є помилкова політика ціноутворення (18% випадків з вибіркової сукупності), передчасний вихід з конкурентного середовища (19%), неспроможність створити успішну команду працівників (23%), неефективний метод управління фінансовими ресурсами та їх нестача (29%), а також невідповідність продукту ринковим потребам (42%). Проекти стартапів у різних країнах світу упродовж останніх років характеризуються певними закономірностями та тенденціями в розвитку [14].

1) Підприємницьке новаторство майже повністю побудоване на основі Інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій. Підприємець та інвестор Стів Кейс називає цей процес Третьою хвилею інтернет-революції. Першу хвилю очолювали компанії, які допомогли побудувати фундамент всесвітньої мережі. Друга хвиля була керована компаніями «Google» і «Facebook», які створювали соціальні медіа, пошук в Інтернеті та продукти електронної пошти, тоді як такі компанії, як «Snapchat», розробляли програми, призначені для користувачів смартфонів. Нині третя хвиля зводить ці етапи в одне ціле та уможливує впровадження Інтернету в конкретні галузеві вертикалі.

2) Основу для стартапів в епоху технологій формують також дослідження й розробки. За 2006-2016 рр. чисельність заявок на патенти

зросла на вражаючі 113% [10], причому витрати на НДДКР у ВВП зросли на 15,7% [10] за цей же період часу. За аналогічною тенденцією до зростання чисельність науковців-розробників на душу населення за 2005-2015 рр. зросла на 23,16% [10].

3) Стартапи, що розвиваються в екосистемі, пов'язані з глобальним комплексом знань, мають більшу спроможність до розроблення провідних світових бізнес-моделей, оскільки вони мають доступ до міжнародних ринків. Проекти, які зароджуються в інвестиційно-інноваційних осередках, зростають удвічі швидше.

4) Основними засобами поширення обізнаності цільової аудиторії про сам стартап є соціальні мережі. «Instagram», «Facebook», «YouTube» тощо нині є провідними рекламними панелями в Інтернеті завдяки можливості охоплення потенційних клієнтів.

Задля дослідження передумов розвитку стартапів у тих чи інших країнах необхідно здійснити аналізування низки показників. Провідними визначниками потенціалу країни у цій сфері є Індекс інноваційного розвитку (Global Innovation Index), складений Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization), Корнелльським університетом та міжнародною бізнес-школою «Insead», та Індекс глобальних стартап-екосистем (The Global Startup Ecosystem Ranking).

Згідно зі звітом Індексу інноваційного розвитку 2018 р. консолідований індекс, що включає 80 індикаторів з оцінювання політичного середовища країни, рівня освіти, інфраструктури та складності ведення бізнесу [11], сягає 68,4 балів для Швейцарії, яка займає провідну позицію в рейтингу (рис. 2). Нідерланди (зміна показника

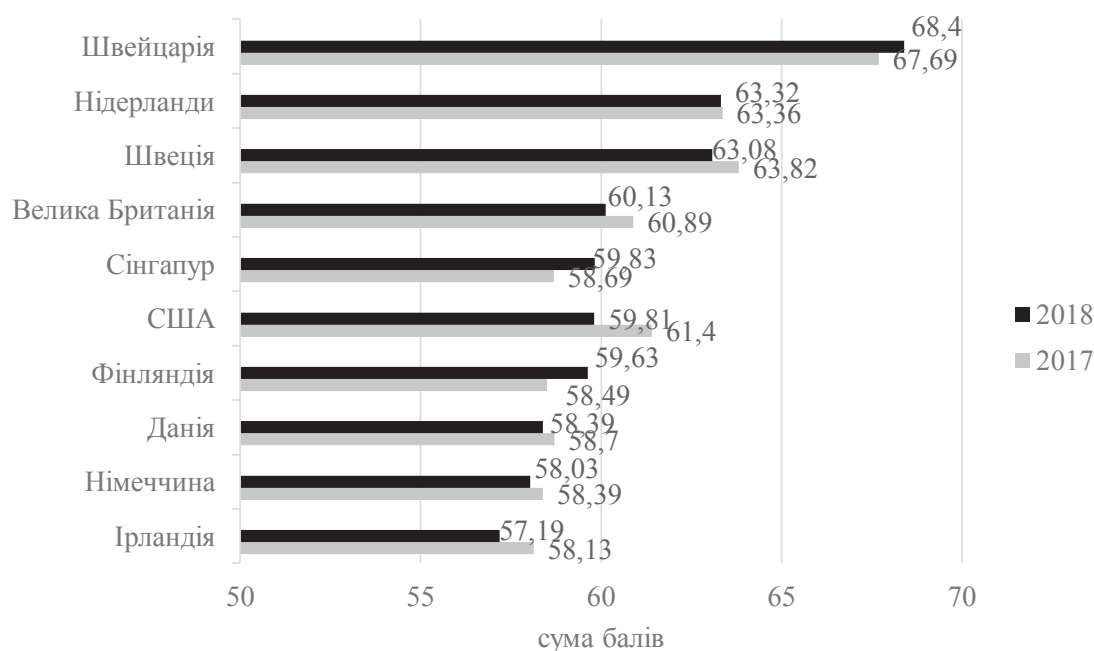


Рис. 2. Динаміка Індексу інноваційного розвитку для країн першої десятки за версією 2018 р.

Джерело: розроблено авторами на основі [12; 13]

у 2017-2018 рр. становить -0,04 бали), Швеція (-0,74 бали), Велика Британія (-0,76 балів) та США (-1,59 бали) послабили свої позиції в бальному співвідношенні порівняно з 2017 р. Решта досліджених країн демонструє стабільне покращення стосовно інноваційного розвитку.

Індекс глобальних стартап-екосистем формується через ранжування окремих бізнес-центрів за п'ятьма основними компонентами, такими як продуктивність, фінансування, талант, ринковий дохід і досвід. Відповідно до опублікованої доповіді [14] визначено провідні осередки інноваційного бізнесу, якими стали Кремнієва долина (Сан-Франциско, США), Нью-Йорк (США), Лондон (Велика Британія), Тель-Авів (Ізраїль), Стокгольм (Швеція), Чикаго (США), Бенгалуру (Індія), Сан-Паулу (Бразилія) та Кейптаун (ПАР). Дані стартап-екосистеми вирізняються амбітними цілями та впровадженням продуктів, орієнтованих на глобальних клієнтів. Провідними країнами імплементації стартапів за регіонами є:

- 1) Північна Америка: США, Канада;
- 2) Латинська Америка: Мексика, Чилі, Бразилія, Аргентина, Колумбія;
- 3) Європа: Велика Британія, Ізраїль, Німеччина, Швеція, Данія;
- 4) Азія: Сінгапур, Китай, Південна Корея, Японія;
- 5) Африка: ПАР, Кенія, Єгипет.

Найперспективнішими сферами впровадження стартапів у 2018 р. були (табл. 1) прогресивне виробництво та робототехніка, агротехнології та нові харчові продукти, Blockchain, штучний інтелект (далі – ШІ) та аналітика. Детальніше розглянемо найбільш зростаючі галузі щодо започаткування інноваційних бізнесів.

Таблиця 1

Зростаючі, стабільні та регресивні сфери впровадження стартапів у світі

Сектор	Частка глобальних стартапів, %	Зростання бізнесових формувань, %
Зростаючі сфери		
Прогресивне виробництво та робототехніка	1,3	15,3
Агротехнології та нові харчові продукти	0,6	14,3
Blockchain	1,5	17,9
Штучний інтелект та аналітика	5,0	12,9
Стабільні сфери		
Біотехнології	1,8	-5,7
Кібербезпека	0,7	4,6
Екотехнології	2,1	-9,7
Регресивні сфери		
Рекламні технології	3,3	-6,9
Ігри	4,8	-4,2
Цифрові медіа	20,4	-2,3

Джерело: систематизовано авторами на підставі [14]

Штучний інтелект – це перспективне поле для заснування стартапів. Марк Цукерберг оптимістично стверджує, що ШІ підвищить якість життя, наприклад, допоможе запобігти нещасним випадкам на дорогах, підвищить продуктивність окремих людей. Останні дослідження показують, що глобальний ВВП може бути на 14% більшим у 2030 р. внаслідок вливання додаткового венчурного капіталу в розмірі 15,7 трлн. дол. (з огляду на останні тенденції) у ШІ, що робить його найвигіднішою комерційною діяльністю в сучасній економіці. Провідні можливості існують також на суміжному ринку аналітичної діяльності. Фірма «IDC» («International Data Corporation») оцінює, що витрати на аудит зростуть зі 130,1 млрд. дол. у 2016 р. до більш ніж 203 млрд. дол. у 2020 р. Китайський уряд, наприклад, заявив, що країна повинна стати світовим лідером у галузі надання аналітичних послуг до 2030 року. Підприємці, інвестори, глобальні організації та уряди визнали Blockchain революційною технологією, яка матиме значний вплив на різні сфери, а також відобразиться на соціальній та економічній інфраструктурі. Завдяки зростанню цін на біткойни та інші криптовалюти протягом останніх 1,5 років увага громадськості сконцентрувалася на основоположній технології, яка лежить в її основі, а саме Blockchain. Це перша відкрита мережа, що дає змогу здійснювати платежі, бартер або будь-яку іншу форму обміну цінностями без централізованого моніторингу. Загальна вартість інвестицій, вкладена в цю галузь шляхом заснування стартапів, зросла на 1321% з 2012 по 2017 рр. [14].

Оцифрування – це шлях вперед. Прогресивне виробництво та робототехніка також є одними з найперспективніших напрямів створення стартапів останніми роками. Оскільки цифрова революція продовжує змінювати світову економіку та стосується буквально всіх галузей. Ця сфера зараз змінює динаміку обробної промисловості. Наприклад, коли у 2017 р. «Desktop Metal» оприлюднила плани 3D-принтера «Виробнича система» (у 100 разів швидшого, ніж традиційно використовувані лазерні агрегати), заяву зустріли зі скептицизмом. Однак лише через кілька місяців журнал «Popular Science» оголосив продукт найкращою інновацією в машинобудуванні. Безсумнівно, галузь прогресивного виробництва та робототехніки матиме далекосяжний вплив на світову економіку. Лише за 2012-2017 рр. загальні інвестиції в цю сферу зросли на 1386%, що вказує на безумовну успішність стартапів [14].

За кордоном створення стартапів притаманне різним видам діяльності, зокрема ігровій платформі, розумним нагадуванням у смартфоні, плануванню Instagram-постів, резервному копіюванню у смартфонах, соціальній мережі, фінансовому онлайн-помічнику [15].

Українські компанії також стають відомими на міжнародному рівні, їхні продукти та послуги купуються за кордоном, а краудфандингові кампанії приваблюють спонсорів з усього світу. Амбітні та креативні українці активно беруть участь у процесі розвитку стартапів, втілюючи в життя найбільш незвичайні та інноваційні ідеї. Провідними з них є такі [16].

1) «TripMyDream» – один з найкращих і найвідоміших проектів, заснований у 2015 р. Реалізована ідея стала найкращим туристичним стартапом світу за результатами конкурсу «Seedstars Summit 2016». «TripMyDream» зібрав інвестиції в розмірі 500 тис. дол. США і є найбільш успішним на британському ринку.

2) «SolarGaps» є стартапом у галузі відновлюваної енергетики. Інноваційні жалюзі, представлені у 2017 р., здатні перетворювати сонячні промені на електрику. Встановлення «SolarGaps» у приміщенні дає змогу виробляти 100 кВт електроенергії протягом місяця.

3) «Myhelix» – проект, заснований у 2016 р. двома випускницями кафедри біології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Продукт стартапу дає змогу аналізувати інформацію ДНК для визначення правильного способу харчування для конкретної людини. Сьогодні ця київська компанія проводить комерційні ДНК-тести та надає рекомендації клієнтам.

4) «PassivDom» є першим автономним будинком у світі, який працює виключно на сонячній енергії. Прототип створюють за один день за допомогою 3D-принтера, існує можливість його транспортування. «PassivDom» почав працювати навесні 2017 р. і вже отримав 8000 замовлень із США.

5) Український стартап «UniExo» на чолі із розробником Антоном Головаченком виграв у міжнародному конкурсі інновацій і робототехніки «Robot Launch 2017», отримав можливість взяти участь у програмі Кремнієвої долини для залучення інвестицій. Проект ініціює виробництво сконструйованих засновником екзоскелетів, тобто пристроїв, які дадуть людям з проблемами опорно-рухового апарату можливість самостійно рухатися. Перевага цього продукту полягає в тому, що він значно дешевший, ніж іноземні аналоги.

Отже, українські стартапи охоплюють різні сфери суспільного життя й задовольняють попит усіх споживачів. Однак спостерігається тенденція залежності успішності проектів від іноземних інвестицій. На жаль, вітчизняна науково-дослідницька база є порівняно застарілою, що унеможливує швидкі темпи розвитку інновацій в Україні. Лише за допомогою краудфандингу та об'єднання ресурсів засновників з іноземними інвесторами проекти реалізуються.

Саме тому за Індексом інноваційного розвитку у 2018 р. Україна посідає 43 місце [12] з показником 38,52 бали, що на 29,88 бали менше, ніж

показник Швейцарії, що посідає перше місце. Минулого 2017 р. вітчизняна економіка була оцінена у 37,62 бали [13] (50 місце) з відривом в розмірі 30,07 бали. Відповідно, така тенденція вказує на позитивні зрушення у сфері інноваційної діяльності України останніх років.

Висновки з проведеного дослідження. Стартапи дедалі глибше проникають в економічну сферу суспільного життя. На основі проведеного дослідження можна виокремити основні особливості розвитку стартапів у світі загалом та в Україні зокрема:

1) більш успішними впродовж останніх років є ті проекти, які реалізуються в межах провідних бізнес-центрів, та ті, які створюють продукт зі сфер штучного інтелекту, агротехнологій, Blockchain та робототехніки;

2) лівова частка інноваційних компаній припадає на найбільш розвинені країни, однак існує тенденція до появи нових стартапів саме в тих країнах, що розвиваються;

3) Україна є перспективним гравцем на міжнародному ринку інновацій та венчурного капіталу, однак успіх вітчизняних стартапів базується на використанні іноземних джерел фінансування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Blank S., Dorf B. The Startup Owner's Manual. 2012.
- Ries E. The lean startup. Crown Business. 2011.
- Cooper, B., Vlaskovits P. The Lean Entrepreneur: How Visionaries Create Products, Innovate with New Ventures, and Disrupt Markets. 2013.
- Brown T., Katz B. Change by design: How design thinking transforms organizations and inspires innovation. 2009.
- Horowitz B. The hard thing about hard things: Building a business when there are no easy answers. 2014.
- Hoffman R., Casnocha B., Yeh C. The alliance: Managing talent in the networked age. 2014.
- 5 Phases of the Startup Lifecycle: Morgan Brown on What it Takes to Grow a Startup. URL: <https://growthhackers.com/articles/5-phases-of-the-startup-lifecycle-morgan-brown-on-what-it-takes-to-grow-a-startup> (дата звернення: 1.04.2019).
- Collins J.C. Good to great: Why some companies make the leap ... and others don't. New York, NY : Harper Business, 2001.
- The Top 20 Reasons Startups Fail. URL: https://www.cbinsights.com/research/startup-failure-reasons-top/?utm_content=65237055&utm_medium=social&utm_source=twitter (дата звернення: 1.04.2019).
- World bank. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення: 1.04.2019).
- Global Innovation Index. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/home> (дата звернення: 1.04.2019).
- Cornell University, INSEAD, and WIPO: The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation. Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. 2018.

13. Cornell University, INSEAD, and WIPO: The Global Innovation Index 2017: Innovation Feeding the World, Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. 2017.

14. Global Startup Ecosystem Report 2018. URL: <https://startupgenome.com/reports/2018/GSER-2018-v1.1.pdf> (дата звернення: 1.04.2019).

15. Startup Ranking. URL: <https://www.startupranking.com> (дата звернення: 1.04.2019).

16. 10 most successful Ukrainian startups. URL: <https://destinations.com.ua/business/trends-innovations/480-top-10-business-startups-in-ukraine-that-influenced-the-world> (дата звернення: 1.04.2019).

REFERENCES:

1. Blank S., Dorf B. (2012). The Startup Owner's Manual.

2. Ries E. (2011). The lean startup. Crown Business.

3. Cooper B., Vlaskovits, P. (2013). The Lean Entrepreneur: How Visionaries Create Products, Innovate with New Ventures, and Disrupt Markets.

4. Brown T., Katz B. (2009). Change by design: How design thinking transforms organizations and inspires innovation.

5. Horowitz B. (2014). The hard thing about hard things: Building a business when there are no easy answers.

6. Hoffman R., Casnocha B., Yeh C. (2014). The alliance: Managing talent in the networked age.

7. 5 Phases of the Startup Lifecycle: Morgan Brown on What it Takes to Grow a Startup. URL: [\[hackers.com/articles/5-phases-of-the-startup-lifecycle-morgan-brown-on-what-it-takes-to-grow-a-startup\]\(https://growth-hackers.com/articles/5-phases-of-the-startup-lifecycle-morgan-brown-on-what-it-takes-to-grow-a-startup\) \(accessed: 1 April 2019\).](https://growth-</p>
</div>
<div data-bbox=)

8. Collins J.C. (2001). Good to great: Why some companies make the leap ... and others don't. New York, NY : Harper Business.

9. The Top 20 Reasons Startups Fail. URL: https://www.cbinsights.com/research/startup-failure-reasonstop/?utm_content=65237055&utm_medium=social&utm_source=twitter (accessed: 1 April 2019).

10. World bank. URL: <https://data.worldbank.org> (accessed: 1 April 2019).

11. Global Innovation Index. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/home> (accessed: 1 April 2019).

12. Cornell University, INSEAD, and WIPO (2018): The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation. Ithaca, Fontainebleau, and Geneva.

13. Cornell University, INSEAD, and WIPO (2017): The Global Innovation Index 2017: Innovation Feeding the World, Ithaca, Fontainebleau, and Geneva.

14. Global Startup Ecosystem Report 2018. URL: <https://startupgenome.com/reports/2018/GSER-2018-v1.1.pdf> (accessed: 1 April 2019).

15. Startup Ranking. URL: <https://www.startupranking.com> (accessed: 1 April 2019).

16. 10 most successful Ukrainian startups. URL: <https://destinations.com.ua/business/trends-innovations/480-top-10-business-startups-in-ukraine-that-influenced-the-world> (accessed: 1 April 2019).